

М.В. Шипович, ст. гр. ПВШ-11-Г1
Науковий керівник: Т.А. Махиня, к.п.н.,
доцент Інституту менеджменту та
психології ДВНЗ «УМО» НАПН України

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Стаття присвячена характеристиці структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до самоосвітньої діяльності.*

Ключові слова: *навчальні моделі, моделювання, критерій в педагогіці, мотиваційно-емоційний компонент, діяльнісний компонент, регулятивний компонент.*

Аннотация. *Статья посвящена характеристике структурно-функциональной модели формирования готовности будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности.*

Ключевые слова: *учебные модели, моделирования, критерий в педагогике, мотивационно-эмоциональный компонент, деятельный компонент, регулятивный компонент.*

Annotation. *Article is devoted to structural – functional model of readiness of future teachers of initial classes to self-education activity.*

Key-words: *educational models, simulation, the criterion in pedagogy, motivational and emotional component, Activity-component, regulatory component.*

Постановка проблеми. Завдання навчальних закладів щодо формування особистості майбутнього спеціаліста детермінуються динамікою трансформації українського суспільства в європейський простір. Йдеться не просто про адаптацію до соціально-економічної ситуації в державі, необхідно випереджати її тенденції, формуючи кадровий корпус, орієнтуючись на кращі світові зразки. Змінюється зміст кваліфікації майбутнього фахівця у самій своїй суті: зростає роль соціально- психологічних і особистісних факторів та здатності людини до самоосвіти і саморозвитку, самоконтролю і самовдосконалення, видозмінюється розуміння поняття освіченості, яка є не просто певною сумою знань. Вона включає в себе методологічну підготовку, комп'ютерну грамотність і певний рівень інформаційної культури.

Серед гострих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховного процесу в сучасній вищій школі постає питання активізації самоосвіти студентів, оскільки головною метою освіти сьогодні визнано всебічний розвиток людини як особистості як найвищої цінності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема самоосвітньої діяльності знайшла достатньо широке висвітлення у педагогічній теорії і практиці. Ідея взаємозв'язку між освітою та самоосвітою втілена в роботах А. Арета, А. Бодальова, О. Ковальова, А. Кочетова, В. Селіванова та ін. Педагогічні основи самоосвіти обґрунтували у своїх працях С.Архангельський, В.Андрєєв, А.Громцева, Г.Гусєв, М. Піскунов, Б. Райський.

Сутність, структура та зміст самоосвіти відображені в дослідженнях Т.Браже, М. Башкірової, М. Заборщикової, А. Маркової, П. Пшебильського, Р. Сеульського, Є. Тонконогої, Є. Турбовського. Особливостям організації самоосвіти студентів присвячено роботи А. Айзенберга, В.Буряка, Г. Серікова та ін. Зокрема, питання професійної педагогічної самоосвіти порушувалися у працях І. Барсукова, М. Бондаренка, Т. Борисової, Г. Коджаспірової, О. Малихіна, О. Найна, І. Наумченка, О. Прокопової, Ю. Рогозіної, Н. Сидорчук, В. Скар, Р. Скульського, Н. Терещенко, В. Шпак та ін.

Формування готовності студентів до самоосвітньої діяльності вимагає розробки цілісної системи педагогічних впливів на розвиток означеної професійної якості. Узагальнення теоретичних джерел та практики роботи вищого навчального закладу засвідчує, що необхідно створити такі умови, які охоплюють вплив всіх чинників, що забезпечують формування готовності майбутнього вчителя до ефективної самоосвіти.

Метою статті є окреслення структурно-функціональної моделі самоосвіти студента.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модель – специфічна, якісно своєрідна форма і, одночасно, засіб наукового пізнання. Модель об'єкта може бути або його копією, або відображати його певні властивості, саме ті, які й

цікавлять дослідника. Так, модель може бути збільшеною (наприклад модель клітини) або зменшеною (глобус) копією об'єкта. Модель може сповільнити досліджувані процеси, що відзначаються високою швидкістю протікання, або прискорити повільне протікання. Вона спрощує реальний процес, що дає можливість зосередити увагу на сутності процесу.

Таким чином, моделювання – це особливий процес, що виступає як особлива форма опосередковування, коли дослідник ставить між собою і об'єктом, що його цікавить, деяку проміжну ланку – модель.

Необхідно підкреслити, що для педагогіки використання моделей і методу моделювання має винятково важливе значення. Адже моделювання в сучасному науковому пізнанні виступає, перш за все, як процес створення моделей, що використовуються як засіб відображення складних систем, безпосереднє вивчення яких ускладнене або практично неможливе на даному етапі розвитку знань та технічних можливостей.

Існують багато різновидів моделей. Вони можуть бути: статистичними, вербальними, безперервними і дискретними, дослідницькими і демонстраційними, навчальними, прогностичними, натурними, аналітичними, аналоговими, символічними, а головним призначенням є замінити в процесі отримання нової інформації сам об'єкт.

Зокрема, В. Степанов вважає, що моделі можна поділити на дві основні групи:

- а) матеріальні (предметні, фізичні);
- б) ідеальні (уявні, математичні, кібернетичні, графічні, імітаційні).

За ступенем охоплення території:

- а) локальні,
- б) регіональні,
- в) глобальні

Основоположним принципом моделювання є принцип структурно-функціональної відповідності моделі і об'єкта, що досліджується. До загальних рис моделювання відносяться:

1) переорієнтація процесу наукового дослідження з об'єкта, що цікавить, на деякий проміжний об'єкт-модель;

2) наявність незалежної від суб'єкта дослідження деякої відповідності між моделлю та об'єктом, що моделюється, що в самому загальному вигляді виражається їх структурно-функціональною спільністю;

3) наявність деякої спільності, в певному відношенні, між моделлю та об'єктом, що моделюється (об'єктивна сторона моделювання), і, в той же час, міра та форма даної спільності задаються тією практичною потребою, задоволення якої здійснює дана операція моделювання (практична, суб'єктивна сторона моделювання).

Водночас, на нашу думку, системне моделювання слід визначити як подачу об'єктів різної природи у вигляді систем, що складаються із взаємопов'язаних елементів, у виборі математичної структури, що відображає цю взаємодію, та в дослідженні. При цьому, для педагогічних досліджень слід використовувати імітаційне моделювання, тобто процес конструювання моделі та постановки на ній експериментів з метою зрозуміти поведінку системи та оцінити (в рамках обмежень, що накладаються певними критеріями чи їх сукупністю) різноманітні стратегії, що забезпечують функціонування даної системи. За результатами аналізу відповідних теоретичних джерел, узагальнення практики роботи ВНЗ у дослідженні розроблено структурно – функціональну модель самоосвіти, що наведена на рис.2.1.

Як видно з рис.2.1, модель включає: блок цілепокладання, що базується на обґрунтованій нами структурі готовності студента до самоосвіти. Формування готовності майбутнього вчителя до продуктивної діяльності відбувається за допомогою спеціально організованої, спланованої, реалізованої самоосвіти. Основними завданнями якої передбачає: оволодіння студентами технологічними аспектами самоосвітньої діяльності; усвідомлення себе як суб'єкта професійного розвитку; діагностика характеру знань з теорії і практики самоосвіти; стійкість мотивації до самоосвітньої діяльності, що наведена на рисунку 1.

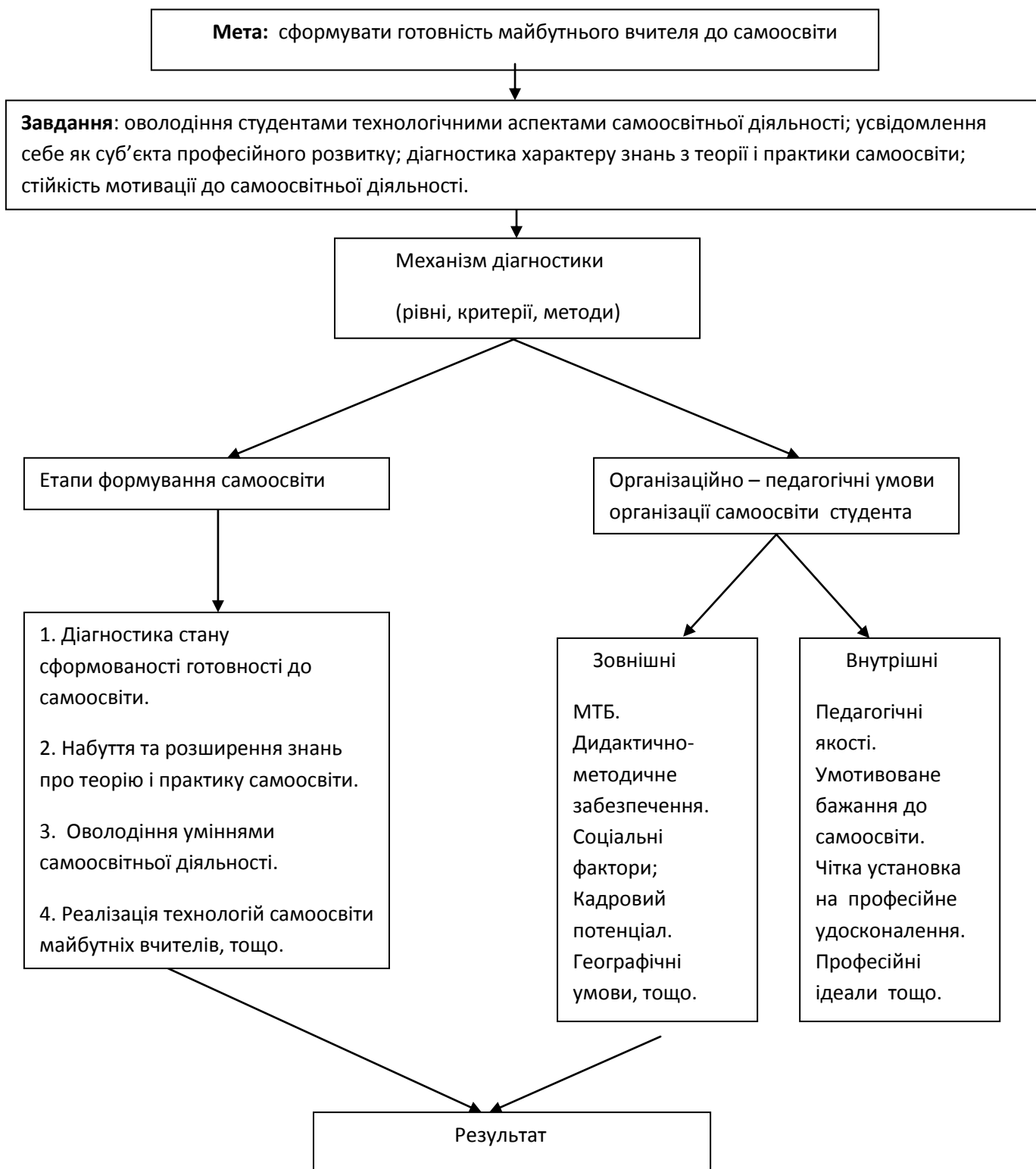

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до самоосвітньої діяльності

Як видно з Рис. 1., модель включає: блок цілепокладання, що базується на обґрунтованій нами структурі готовності студента до самоосвіти. Формування готовності майбутнього вчителя до продуктивної діяльності відбувається за

допомогою спеціально організованої, спланованої, реалізованої самоосвіти. Основними завданнями якої передбачає: оволодіння студентами технологічними аспектами самоосвітньої діяльності; усвідомлення себе як суб'єкта професійного розвитку; діагностика характеру знань з теорії і практики самоосвіти; стійкість мотивації до самоосвітньої діяльності.

Процес формування педагогічного феномену передбачає декілька взаємопов'язаних етапів.

Основним завданням на першому етапі було визначення вихідного стану сформованості рівня обізнаності студентів про самоосвіту. Для цього було розроблено механізм педагогічної діагностики досліджуваної якості. Він передбачає встановлення критеріїв системи рівня готовності до самоосвіти, набуття та розширення знань про теорію і практику самоосвіти, оволодіння студентами уміннями самоосвітньої діяльності.

Критерій в педагогіці – це сукупність показників, що дають якісно-кількісну характеристику стану об'єкта навчання на певному рівні.

В основу критерію взято такі ознаки, що відображають дії студента та дозволяють оцінити результати його діяльності.

Пізнавальний компонент включає відповідність навчальних і професійних інтересів, стійку потребу у знаннях з предметів, володіння інформацією про зміст педагогічної діяльності. Знання психофізіологічних особливостей особистості, особливостей оточуючих людей, відповідність навчальних і професійних інтересів, потреба у знаннях з психолого-педагогічних, методичних і спеціальних предметів, розвиток професійно значущих якостей особистості. Уміння та знання психофізіологічних особливостей особистості, оточуючих людей, знання теорії та методики здійснення навчально-виховного процесу.

Мотиваційно-емоційний компонент – позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Позитивне ставлення до знань про педагогічну діяльність, задоволення положенням серед учителів, бажання займатися професійно-педагогічною діяльністю. Задоволення професійними вміннями

однокурсників у період педагогічної практики, бажання займатися професійно педагогічною діяльністю.

Регулятивний компонент – упевненість у подоланні труднощів оволодіння педагогічною діяльністю. Знання принципів та правил самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення. Уміння вдосконалення професійно значущих якостей.

На основі структури готовності встановлено рівні сформованості самоосвіти: високий, середній, низький.

Високий рівень передбачає чітке уявлення про сформованість самоосвітньої культури, власний розвиток особистості майбутнього вчителя початкової школи; професійну компетентність володіння спеціальними знаннями й уміннями; високий ступінь розвиненості педагогічного мислення; самостійний пошук рішення педагогічних проблем; самоаналіз і самовдосконалення; готовність використовувати в своїй діяльності практико-орієнтований підхід до вихованців.

Середній рівень характеризується недостатнім проявом сформованості уявлень про самоосвітній процес. Використовуються стереотипи у виконанні проблемних та конфліктних ситуацій; прояв певних якостей особистості потребує вдосконалення знань з педагогічних дисциплін та розвитку комунікативних здібностей; нечіткі уявлення про методи та засоби самоосвітнього підходу; не чітко виражене прагнення до самовдосконалення та самоаналізу своєї діяльності.

Для низького рівня характерно репродуктивне використання знань, умінь майбутнього вчителя початкових класів; нерозвиненість педагогічного мислення, низькою пізнавальною активністю. Відсутня впевненість у самовдосконаленості та розвитку комунікативних здібностей; відсутня потреба у формуванні особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Висновки. В даній роботі нами виділено основні компоненти самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів: стартовий інтелектуальний потенціал, мотиви формування безперервної самоосвіти,

навички самостійного оволодіння знаннями, уміння розумової діяльності, уміння самоорганізації пізнавальної діяльності .

На підставі аналізу сутності, характеристичних ознак, принципів, змісту і етапів здійснення самоосвітньої діяльності, а також її особливостей в умовах інформаційно-навчального середовища, ми вважаємо, що майбутній учитель повинен усвідомлювати особистісне та суспільне значення самоосвіти, мати ціннісні орієнтації, мотиви і внутрішню потребу в систематичному оновленні й збагаченні професійних знань, розвинений емоційно-вольовий механізм щодо подолання труднощів і, крім того, володіти сукупністю самоосвітніх умінь.

Тому для підготовки майбутніх висококваліфікованих вчителів необхідно формувати у них компетентність самоосвіти, яка надає можливість реалізувати індивідуальну освітню траєкторію і є основною підтримкою адаптаційного потенціалу людини до змін як у суспільстві, так і у професійній діяльності.

Таким чином, успішно вирішити комплекс питань самоосвіти у вищій школі можна за умови, що проблема вирішуватиметься не від випадку до випадку, а цілеспрямовано, систематично, як одна з провідних проблем.

Література

1. Антропов В.А. Организация самостоятельной работы студентов / В.А.Антропов, Н.И. Шаталова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. ун-т путей сообщения, 2000. – 76 с.
2. Буряк В.К. Формування у школярів потреби в самоосвіті / В.К.Буряк // Рідна школа. – 2000. – № 9. – с.55-57.
3. Громцева А.К. Самообразование как социальная категория. – М.: Высшая школа, 1976. – 151 с.
4. Клочко А. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема / А. Клочко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблема і пошук: Зб. наук. пр./ Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – с. 266-273.
5. Нечепоренко Л.С. Класична педагогіка: Навч. посібник / Л.С.Нечепоренко, Я.В. Подоляк, В.Г. Пасинок. – Х.: Основа, 1998. – 420с., с. 333.